

นิเวศวิทยาสังคม: การจัดการทรัพยากรร่วมชุมชนห้วยหาน

อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

SOCIAL ECOLOGY: COMMON-POOL RESOURCE HOU HAN COMMUNITY

WIENGAEN, CHIANG RAI

อดิศร ภูสาระ

Adisorn Pusara

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา

Faculty Humanities and Social sciences, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University

E-mail: adisornpusara53@gmail.com

Received June 21, 2023; Revised August 9, 2023; Accepted August 29, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาสังคม: การจัดการทรัพยากรร่วมชุมชนห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม อธิบายการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ผู้นำชุมชนหมู่บ้านห้วยหาน จำนวน 13 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูล การพิจารณาคุณภาพงานวิจัยด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1. แบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมกับการจัดการทรัพยากรร่วมแบ่งเป็น 4 ระดับคือ 1) ระดับบุคคล คือ ความเคารพยำเกรงต่อเทพผู้คุ้มครองทรัพยากร การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างพอเพียง 2) ระดับองค์กร คือ จิตสำนึกของความพอเพียง การใช้สิทธิชุมชน การสอดส่องดูแลทรัพยากร 3) ระดับชุมชน คือ ค่านิยมในการทำงานร่วมกันของราษฎรในชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน 4) ระดับนโยบาย คือ นโยบายระดับชุมชนโดยให้สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเฉพาะราษฎรในชุมชน การบังคับใช้ กฎระเบียบของชุมชนและกฎหมายของรัฐ และ 2. การจัดการทรัพยากรร่วม ได้แก่ 1) สิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเฉพาะราษฎรในชุมชน ภายใต้การควบคุมของคณะกรรมการชุมชน 2) การใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง เกิดความสมดุลระหว่างอัตรากรอกเงยของทรัพยากรกับการใช้ประโยชน์ 3) กิจกรรมประเพณีเกิดจากความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง 4) กฎระเบียบที่ประกอบสร้างจากวิถีบรรพบุรุษ การกีดกันการใช้ประโยชน์ทรัพยากรจากบุคคลภายนอก และการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ 5) ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน และความสะดวกในการขนส่งสินค้าจากภายนอกชุมชน และ 6) การมีอิสระในการปฏิเสธโครงการที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อราษฎรในชุมชน

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาสังคม, การจัดการทรัพยากรร่วม, กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง, ชุมชนม้ง

Abstract

The research on social ecology common-pool resource management of Houi Han community, Wieng Kaen district, Chiang Rai province was a case study qualitative research with a purpose to build social ecology model for explanation of common-pool resource management of Houi Han community, Wieng Kaen district, Chiang Rai province. The important key-informants were 13 community leaders together with house group leaders and village committee. The research instrument was interview form whereas the information were analyzed by data classification and triangulation method.

The research results were found as follows; 1. The social ecology of the Houi Han community was inheriting of wisdom and application to a new way of life in order to make proper use of common-pool resources social ecology model with common-pool resource management that was divided into 4 level; 1) Personal level was respect to resource guardian deity ,sufficient utilization of resource and non-violation of resource usage rules; 2) Organization level was conscience of sufficient, community rights, investigate of common-pool resource; 3) Community level was collaborative values, community strength ,and 4) Policy level was formulation of policies at the community level for the right to utilize resources only for the people in the community, regulations and state law. and 2. Common-pool resource management were; 1) Utilization for consumption in community under the control of the village committee; 2) Sufficiency utilization strike a balance between the rate of resource utilization and utilization; 3) Traditional activities of the Hmong ethnic group caused by personal and community belief; 4) Community regulations created from ancestral ways, deprivation of exploitation and state law; 5) Self-reliance ability of community ,the convenience of transporting goods for consumption from outside the community and 6) Freedom to refuse external project that did not benefit the people in the community.

Keywords: Social ecology, Common-pool resource management, Hmong ethnic group, Hmong community

บทนำ

นิเวศวิทยาสังคม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากสำนักชิคาโก (The Chicago School) เพื่อการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชุมชนและสิ่งแวดล้อมโดยเป็นการศึกษาที่มีรากฐานมาจากการใช้กระบวนการค้นร่วมกันของการศึกษาด้านสังคมศาสตร์และวิทยาศาสตร์ เพื่อศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทางสังคมที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อมให้ตอบสนองต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน (Lee Harvey,

2022) ทรัพยากรร่วมเป็นทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นทรัพยากรสาธารณะที่ชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยใช้ระบบความรู้ท้องถิ่น (Indigenous Knowledge System) มีการสร้างสรรค์ ผลิตภัณฑ์จากระบบความคิด ระบบคุณค่า และระบบศีลธรรม แสดงออกผ่านการจัดองค์การ และการจัดการเชิงระบบ เกิดกิจกรรมการดำรงชีวิตเชื่อมโยงกับบริบท และเงื่อนไขของธรรมชาติในระบบนิเวศ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2562)

บทความวิจัยชิ้นนี้นำเสนอแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมในการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน ห้วยทาน หมู่ 9 ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่มีจำนวนประชากร ประมาณ 2,700 คน 367 ครัวเรือน แบ่งการปกครองเป็นกลุ่มบ้าน จำนวน 9 กลุ่ม/บ้าน ราษฎรทั้งหมด เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง มีวิถีชีวิตพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ชุมชนใช้กระบวนการทางสังคม ขับเคลื่อนวิถีชีวิตเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติ โดยใช้วิธีการจัดการทรัพยากรร่วมเพื่อให้มีทรัพยากรเพียงพอต่อการดำรงชีวิตของราษฎรในชุมชนอย่างยั่งยืน อันเป็นตัวบ่งชี้สำคัญของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างยั่งยืนภายใต้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้สิทธิชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรร่วม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดนโยบายของภาครัฐที่สอดคล้องกับวิถีชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อสร้างแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม อธิบายการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยทาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

การทบทวนวรรณกรรม

ความหมายของนิเวศวิทยาสังคม

ลี ฮาร์วี (Lee Harvey, 2022) ให้ความหมายของนิเวศวิทยาสังคมว่า นิเวศวิทยาสังคมคือ การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ชุมชนและสิ่งแวดล้อม เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นจากสำนักชิคาโก (The Chicago School) เพื่อสร้างความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ภายในบริบททางสังคม สถาบันและวัฒนธรรมของความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเพื่อประกอบสร้างความเป็นอยู่ที่ดีสนับสนุนมุมมองเชิงสร้างสรรค์ และเสริมสร้างศักยภาพในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคม

มารีนา ฟิชเชอร์ โควัลกี (Marina Fischer-Kowalski, 2015) ให้ความหมายของนิเวศวิทยา สังคมว่าเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการที่มีพลวัตสูงอันมีรากฐานมาจากการใช้กระบวนการร่วมกันของการศึกษาทางสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ซึ่งกระบวนการที่ร่วมกันนี้คือระบบสังคมและธรรมชาติของมนุษย์ มีปฏิสัมพันธ์กัน มีวิวัฒนาการร่วมกัน นิเวศวิทยาสังคมจึงเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทางสังคม และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ นำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาในอดีต และปัจจุบันเพื่อพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนในอนาคต

ในขณะที่ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2561) กล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยปฏิบัติการทางสังคมของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ที่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยดู การทำงานของสังคมผ่านภาษาภาคปฏิบัติการทางสังคมเป็นตัวประสานโครงสร้างทางสังคมกับการรับรู้ ของปัจเจกบุคคลเข้าด้วยกัน การกระทำของคนในสังคมมีลักษณะทั้ง (1) ถูกกำหนดโดยโครงสร้างทาง

สังคม วัฒนธรรม (Being structured) เช่น ระเบียบ กฎเกณฑ์สังคม กฎหมาย และ (2) มีอิสระในการกำหนดการกระทำของตัวเองในสังคมระดับหนึ่ง (Structuring) การกระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันของคนในสังคมขึ้นกับบริบทหรือสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นมีชีวิตอยู่หรือขึ้นกับพื้นที่ทางสังคม (Social space) ของผู้นั้น

โดยสรุปแล้วนิเวศวิทยาสังคมเป็นการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ภายใต้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมนุษย์กำหนดพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อสามารถดำรงอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อม รวมทั้งการจัดการสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติให้คงอยู่ตอบสนองการดำรงชีวิตของมนุษย์ได้อย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรร่วม

ทรัพยากรร่วม (Common pool resource) หมายถึง ทรัพยากรประเภทที่ใช้แล้วหมดไป เช่น ป่าไม้หรือสัตว์น้ำ หากมีการบริหารจัดการที่ดีก็จะสามารถฟื้นฟูทรัพยากรเหล่านี้ให้กลับมาคงเดิมได้ การจัดการทรัพยากรร่วมเป็นแนวคิดของ Elinor Ostrom นักเศรษฐศาสตร์ผู้ได้รับรางวัลโนเบลด้วยการใช้แบบจำลองทางเศรษฐศาสตร์ อธิบายถึงการให้สิทธิชุมชนกำหนดข้อตกลงของชุมชนในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และกีดกันผู้ที่อยู่นอกกลุ่มให้เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรนั้น ผู้มีสิทธิใช้ประโยชน์จะต้องเป็นผู้ดูแลอนุรักษ์ฟื้นฟูให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน การจัดการทรัพยากรร่วมจึงต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความตระหนักถึงสิทธิชุมชนเพื่อสร้างกฎ กติกาสำหรับการจัดการทรัพยากรร่วมกัน (อดิศร ภูสาร และสุมาลินี สาดสำอาง, 2564)

การกำหนดตัวชี้วัดการจัดการทรัพยากรร่วมของงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านเพื่อปรับใช้กับบริบทของการศึกษาตามวิธีการนิเวศวิทยาสังคมซึ่งพบตัวชี้วัดที่วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ (2553) ได้กำหนดตัวชี้วัดที่สามารถนำมาเป็นแนวทางสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งกฎ กติกา การรวมกลุ่ม และการดำเนินการในลักษณะที่คล้ายคลึงกันเพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชนมาประยุกต์ใช้เพื่อการดำรงชีพ การพึ่งพาอาศัย และการอนุรักษ์ โดยสมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างทั่วถึง และชุมชนมีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัด คุ่มค่า โดยคำนึงถึงความสมดุลของระบบนิเวศโดยใช้วิธีการประเมินจากการประยุกต์ใช้และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ของชุมชนเพียงพอกับความต้องการของสมาชิกในชุมชนหรือไม่ และการพิจารณาจากการที่ชุมชนมีระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนได้มีประสิทธิภาพเพียงไร

2. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ชุมชนมีกิจกรรม โครงการ หรือประเพณีเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน อันเป็นการสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป รวมทั้งการประกอบกิจกรรม/อาชีพที่ไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การที่ชุมชนได้มีการจัดระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกฎ ระเบียบเกี่ยวกับการใช้และการเข้าถึง

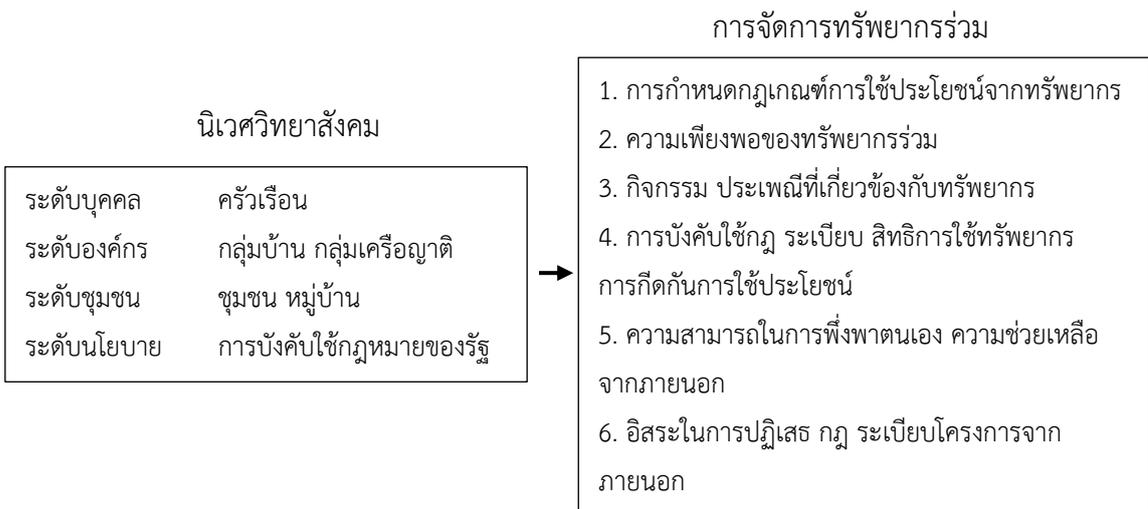

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกฎระเบียบเกี่ยวกับบทลงโทษสำหรับผู้ล่วงละเมิด รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

จากการกำหนดดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน สามารถสรุปประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎ กติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม ความเพียงพอของทรัพยากรร่วมกับการใช้ประโยชน์ของคนในชุมชน กิจกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรร่วม การจัดการบังคับใช้กฎ ระเบียบการใช้และการเข้าถึงทรัพยากรร่วม ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน และควมมีอิสระในการปฏิเสธโครงการจัดการทรัพยากรร่วมจากภายนอกชุมชน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสร้างแบบจำลองแสดงความสัมพันธ์ของแนวคิดนิเวศวิทยาสังคมกับการจัดการทรัพยากรร่วมด้วยวิธีการของชุมชนเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนอย่างยั่งยืน

กรอบความคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบความคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยคือ ชุมชนห้วยทาน ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือผู้นำชุมชน จำนวน 13 คน ประกอบด้วย 1) หัวหน้ากลุ่มบ้านในหมู่บ้านห้วยทาน 9 กลุ่มบ้าน จำนวน 9 คน 2) กรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน และ 3) กำนันตำบลปอ (ผู้ใหญ่บ้านห้วยทาน) อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างตามแนวคิดฮาร์มาส อัลซาฮวีและฟาติมา กังเน็ม (Hamzah Alghzawi and Fatima Ghanem, 2021) ได้เรียบเรียงแบบจำลองทางนิเวศวิทยาสังคมออกเป็นลำดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) แสดงถึงเครือข่ายทางสังคมของแต่ละบุคคล การสนับสนุนทางสังคม ครอบครัว กลุ่มงาน เพื่อน และเพื่อนบ้าน

ระดับที่ 2 ระดับองค์กร (Organizational) ประกอบด้วยลักษณะองค์กรของสถาบันทางสังคม วัฒนธรรมและโครงสร้างองค์กร รูปแบบการบริหารจัดการ การเสริมสร้างแรงจูงใจ การพัฒนาแนวร่วม กฎ ระเบียบ นโยบายโครงสร้างที่จำกัดหรือส่งเสริมกิจกรรม

ระดับที่ 3 ระดับชุมชน (Community) ประกอบด้วยทรัพยากรชุมชน ละแวกบ้าน การให้บริการทางสังคม วิถีปฏิบัติ บรรทัดฐานหรือระเบียบของชุมชน

ระดับที่ 4 ระดับนโยบาย (Public policy) ประกอบด้วยนโยบายและกฎหมายที่กำหนดหรือสนับสนุนการปฏิบัติ

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ใช้วิธีการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) จากผู้เชี่ยวชาญอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา จำนวน 3 ท่าน โดยมีค่า IOC ของทุกข้อคำถามมากกว่า 0.6 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในภาคสนามพร้อมบันทึกข้อมูลตามแบบบันทึกการสัมภาษณ์ และหลังจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะสรุปประเด็นสำคัญพร้อมวางแผนสำหรับการสัมภาษณ์ครั้งต่อไปว่าควรให้ความสนใจในประเด็นใด

2. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูล (Typological analysis) โดยผู้วิจัยจะแยกแยะความแตกต่างและความคล้ายคลึงของข้อมูล พิจารณาการเรียงลำดับสอดคล้องกับประเด็นหลักของข้อมูล และการแปลความหมายของข้อมูล การเชื่อมความสัมพันธ์กับประเด็นหลักข้อมูล

3. การพิจารณาคุณภาพงานวิจัยโดยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) จากผู้เชี่ยวชาญด้วยแหล่งข้อมูลที่แตกต่างกัน โดยนำข้อมูลที่ได้รับการสัมภาษณ์ตรวจสอบกับกำนันตำบลปอ (ผู้ใหญ่บ้านห้วยห่าน) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเพียงพอต่อการนำมาวิเคราะห์และอภิปรายผลการวิจัยต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย นำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาสังคม: การจัดการทรัพยากรร่วมชุมชนห้วยห่าน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม อธิบายการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยห่าน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 13 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจำแนกข้อมูล สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

แบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม กับการจัดการทรัพยากรร่วม แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1. ระดับบุคคล ความเคารพยำเกรงต่อเทพผู้คุ้มครองทรัพยากรนั้น
2. ระดับองค์กร จิตสำนึกของความพอเพียง การสอดส่องดูแลทรัพยากรร่วม
3. ระดับชุมชน ค่านิยมในการทำงานร่วมกันในชุมชน
4. ระดับนโยบาย กฎ ระเบียบของชุมชน และกฎหมายของรัฐ

การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มี 6 วิธีการ ดังนี้

1. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมเพื่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชน และการกีดกันการใช้ประโยชน์ของราษฎรต่างชุมชน
2. การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมอย่างพอเพียง
3. กิจกรรมประเพณีการใช้ประโยชน์เกิดจากความเชื่อส่วนบุคคลและชุมชน
4. การกำหนดกฎ กติกาของชุมชน และการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ
5. ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง
6. ความมีอิสระในการปฏิเสธโครงการจากภายนอกชุมชน จากดุลยพินิจของผู้นำชุมชน ที่ถือผลประโยชน์ของราษฎรเป็นหลัก

อภิปรายผล

1. แบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม จากผลการวิจัยสามารถสร้างแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมกับการจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย แบ่งออกได้ 4 ระดับ ดังนี้

1.1 ระดับบุคคล (individual level) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพยำเกรงเทพผู้คุ้มครองทรัพยากรนั้น ด้วยการทำพิธีกรรมก่อนการเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง และการไม่ละเมิดกฎเกณฑ์การเข้าใช้ทรัพยากร เช่น การตัดต้นไม้ในพื้นที่ป่าต้นน้ำ และการทิ้งสิ่งปฏิกูลลงในน้ำ ซึ่งผู้ละเมิดจะถูกเทพผู้คุ้มครองทรัพยากรลงโทษ ตั้งแต่การเกิดอุบัติเหตุ เจ็บป่วย หรือเสียชีวิต ดังที่ พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์ (2558) พบว่า วัตถุทางชาติพันธุ์และศาสนา (ethnographic and religious materials) และภูมิปัญญาพื้นบ้าน (indigenous knowledge) เป็นทรัพยากรทางวัฒนธรรมของทุกคนเฝ้าในชุมชนของเผ่ามีแบบแผนความเชื่อคล้ายคลึงกัน เพราะมีพื้นฐานความเชื่อก็คือ การให้ความเคารพในธรรมชาติ ซึ่งแสดงออกในพิธีกรรม คำสอน ข้อห้าม และข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ประเพณี และงานฉลองในเทศกาลสำคัญ ซึ่งสัมพันธ์กับธรรมชาติบนฐานของธาตุสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ สิ่งที่ปรากฏให้เห็นถึงการนับถือผี ได้แก่ ผีเจ้าที่ และผีต่าง ๆ ที่สิงสถิตอยู่ตามป่า ภูเขา ลำห้วย ไร่ นา สวน และในหมู่บ้าน

1.2 ระดับองค์กร (organizational) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชนจิตสำนึกแห่งความเพียงพอ โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรโดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้

เพื่อการอุปโภคและบริโภคตามความจำเป็น ไม่มีการเก็บสะสมหรือการนำผลผลิตจากทรัพยากรป่าไม้ ออกไปจำหน่ายนอกชุมชน ทำให้อัตราการงอกเงยของทรัพยากรป่าไม้เพียงพอต่อความต้องการ การใช้ประโยชน์ของราษฎรในชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติน จันทร์สนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์ (2559) ที่พบว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน การมองวิถีชีวิต มองทุกมิติ ทุกคน จึงอยู่กับป่าร่วมกันอย่างสมดุล ซึ่งสมดุลในด้านมิติเศรษฐกิจ คนกับป่าต้องสมดุลกัน การแสวงหาประโยชน์จากทรัพยากรจากป่าพอเหมาะพอควร

1.3 ระดับชุมชน (community) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน จากงานวิจัยพบว่าราษฎรในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนทุกกิจกรรม แม้ว่าผลประโยชน์จากกิจกรรมนั้นจะไม่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตน เช่น การซ่อมแซมระบบประปาภูเขา หรือการซ่อมแซมเส้นทางเข้าสู่พื้นที่ทำการเกษตรของราษฎรในกลุ่มบ้านอื่น แต่ราษฎรทุกครัวเรือนต้องส่งสมาชิกครัวเรือนละหนึ่งคนเข้าร่วมกิจกรรมอันเป็นการแสดงถึงค่านิยมของการทำงานร่วม ดังที่พบในงานวิจัยของจักรพงษ์ พวงงามชื่นและคณะ (2556) ที่พบว่า วัฒนธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาการจัดการป่าชุมชน คือ การรวมพลัง การทำงานพัฒนาร่วมกัน โดยไม่ต้องใช้การบังคับ ความรักและห่วงแหน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แนวคิดเชิงก้าวหน้า โดยการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาในชุมชน ต้องส่งผลดีต่อคนในรุ่นปัจจุบัน และคนในรุ่นอนาคต ประกอบกับการสร้างค่านิยมในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดกระแสหลักของการบริหารจัดการ และการพัฒนาตามแบบกระแสวัฒนธรรมชุมชน

1.4 ระดับนโยบาย (policy) การใช้กฎระเบียบของชุมชนและกฎหมายของรัฐ การกำหนดนโยบายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมด้วยสิทธิชุมชนที่ชุมชนได้นิยามขึ้นเพื่อกำหนดให้ราษฎรในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมในชุมชน โดยสิทธิการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมเป็น สิทธิเชิงซ้อนที่กำหนดให้ราษฎรในชุมชนไม่สามารถผูกขาดทรัพยากรร่วมในพื้นที่ป่าชุมชนและเป็นการใช้ประโยชน์เชิงซ้อนระหว่างชุมชน พื้นที่ต่อเนื่องกัน ดังที่ อานันท์ กาญจนพันธ์ (2562) กล่าวถึงวิธี คิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชนด้านการจัดการทรัพยากรโดยใช้สิทธิชุมชนว่าสิทธิในทรัพยากรไม่ จำเป็นต้องเป็นสิทธิผูกขาดเสมอไป หากแต่สามารถผสมผสานสิทธิประเภทต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลาย เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมมากขึ้นในการใช้ทรัพยากร เพราะในความเป็นจริงทางสังคมแล้วสิทธิต่าง ๆ นั้นสามารถทับซ้อนกันได้ (complexity of rights) เช่น ในพื้นที่ป่าของรัฐ รัฐก็อาจเปิดให้ชุมชนท้องถิ่น ที่เคยใช้ป่านั้นอยู่แล้วตามประเพณีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าได้ ด้วยการเปิดให้มีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการในรูปแบบของการจัดการร่วมกับรัฐ (co-management) ซึ่งถือเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการจัดการเชิงซ้อนในพื้นที่เดียวกันของหลาย ๆ ฝ่าย ด้วยการใช้หลักการของสิทธิหลาย ๆ รูปแบบ ทั้งสิทธิในความเป็นเจ้าของของรัฐ และสิทธิในการจัดการร่วมของชุมชนในรูปแบบของป่าชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ราษฎรในชุมชนห้วยหานทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ซึ่งมีระบบการจัดการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การยุติความขัดแย้งทุกชนิดภายในชุมชนโดยมีกลุ่มเครือญาติตระกูลแซ่ของผู้กระทำผิดช่วยเหลือรับใช้ เยียวยาความเสียหายในการละเมิด

2. การจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชนห้วยหาน อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย จากผลการวิจัยพบว่า

2.1 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม เพื่อการอุปโภคบริโภคภายในชุมชนและการกีดกันราษฎรต่างชุมชน โดยการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเป็นการใช้เพื่อการอุปโภค บริโภคภายในชุมชน ภายใต้กฎระเบียบการห้ามนำทรัพยากรจากป่าชุมชน ได้แก่ ผลไม้จากไม้ทุกชนิด พืชผัก ผลไม้จากป่า การตัดไม้เพื่อสร้างบ้านจะต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการหมู่บ้านในปริมาณที่เพียงพอต่อการก่อสร้างบ้านเรือนเท่านั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อติศร ภูสาระ (2565) ที่พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์ม้งพื้นที่ดอยยาว ดอยผาหม่น ใช้ทุนทางสังคมด้านทุนทรัพยากรธรรมชาติโดยมีวิถีชีวิต ความเชื่อและความเกรงกลัวต่อเทพผู้คุ้มครองป่า ทำให้ไม่มีการนำทรัพยากรในพื้นที่ป่ามาใช้เกินความจำเป็น รวมถึงการดูแลรักษาป่าด้วยวิธีการของตนเองภายใต้ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ นอกจากนี้จากผลการวิจัยยังพบว่าชุมชนห้วยห่านใช้สิทธิชุมชนในการกีดกันบุคคลภายนอกชุมชน เข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของชุมชน โดยเฉพาะทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน และการขุดหาทองคำในลำห้วยที่กำหนดสิทธิเฉพาะราษฎรในชุมชนเข้าใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีพเท่านั้น

2.2 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมอย่างพอเพียง เกิดจากการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่ที่มีป่าไม้ และมีลำห้วยไหลผ่านประกอบกับความเคารพยำเกรงต่อเทพผู้คุ้มครองทรัพยากรทำให้ราษฎรในชุมชนใช้ทรัพยากรร่วมเพื่อการอุปโภคบริโภคเท่าที่จำเป็นไม่มีการเก็บหาเพื่อสะสมหรือจำหน่ายออกภายนอกชุมชน ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างความองเงยของทรัพยากรกับความต้องการการใช้ประโยชน์ของราษฎร นอกจากนี้ความสะดวกในการคมนาคมติดต่อกับชุมชนภายนอกและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้มีการนำสินค้าเพื่ออุปโภคบริโภควัสดุก่อสร้างที่มีราคาต่ำกว่าการตัดไม้ในพื้นที่ป่า รวมถึงการใช้แก๊สหุงต้มในเกือบทุกครัวเรือน ส่งผลให้การพึ่งพิงทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนลดลง นอกจากนี้การเคารพกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนของราษฎร ทั้งกฎเกณฑ์ที่ยึดถือกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และกฎเกณฑ์ที่ร่วมกันกำหนดภายหลังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวัฒน์ ดวงแสนพุด (2564) ที่พบว่า หมู่บ้านการเกษตรหรือชานา (Farm village) อยู่กันเป็นกลุ่ม (Clustered rural settlement) มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในทุก ๆ ด้าน มีความสัมพันธ์ ต่อกันแบบพี่น้อง นับถือกันแบบเครือญาติ มีการดำรงชีวิตโดยการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในป่าชุมชนอุปอบ เป็นเพราะบริเวณที่ตั้งหมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ กล่าวคือ มีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ประกอบกับประชาชนในหมู่บ้านมีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันมาตั้งแต่อดีต จึงทำให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา

2.3 กิจกรรมประเพณี การใช้ประโยชน์เกิดจากความเชื่อส่วนบุคคลและชุมชน เนื่องจากราษฎรชุมชนห้วยห่านทั้งหมดเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง ที่มีวัฒนธรรมความเชื่อสืบทอดมาจากบรรพบุรุษร่วมกัน เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก็ได้ปรับวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณีให้สอดคล้องกับวิถีของคนไทย ดังที่มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ) (2565) กล่าวว่าชุมชนบนพื้นที่สูงต้องเผชิญในแรงกดดันอย่างหนักในการพึ่งพาป่า เพื่อการยังชีพทั้งในเรื่องน้ำ อาหาร ยา และสมุนไพร ในขณะที่ดินที่ถูกรบกวนจากรัฐมากขึ้น ชุมชนบนพื้นที่สูงจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นระบบการเกษตรที่ถาวรมากขึ้น ประเด็นดังกล่าวชาวม้งในแทบทุกพื้นที่จึงได้มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนสภาพลักษณะในทางเลวร้าย เช่น การใช้สารเคมีทำการเกษตรในพื้นที่ต้นน้ำอันเป็น

การสร้างมลภาวะแก่ชุมชนพื้นราบ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ผู้นุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ปรับตัวด้านการจัดการที่ดิน ในลักษณะส่วนร่วมของชุมชน การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตมาเป็นสวนผลไม้ และที่สำคัญคือการรื้อฟื้นภูมิปัญญาและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่ารอบชุมชน

2.4 การกำหนดกฎ กติกาของชุมชน และการบังคับใช้กฎหมายของรัฐ กฎ กติกาการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนห้วยห่าน ถูกประกอบสร้างจากวิถีชีวิต ความเชื่อ ข้อห้ามและข้อพึงปฏิบัติของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง เพื่อสร้างอำนาจในการควบคุมและจัดการทรัพยากรร่วมของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยณรงค์ เครือนวน (2562) ที่พบว่าชุมชนสามารถอ้างอิงหลักสิทธิชุมชนเพื่อกำหนดกติกา หรือสร้างข้อตกลงร่วมเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นได้ ดังนั้น หลักสิทธิชุมชนจึงไม่ใช่ความคิดในลักษณะคู่ตรงข้าม (binary opposition) และไม่ใช่ปฏิบัติการทางวาทกรรม (discursive practice) เพื่อลดทอนบทบาทของรัฐหรือทำให้ชุมชนมีอำนาจนำในกระบวนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้จากผลการวิจัยยังพบว่าผู้นำชุมชนห้วยห่าน เลือกวิธีการบังคับใช้กฎหมายรัฐกับผู้ละเมิดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมที่สร้างความเสียหายต่อชุมชน เพื่อสร้างความยำเกรงต่อการละเมิด เนื่องจากการลงโทษด้วยกฎหมายรัฐ ผู้ละเมิดจะต้องเสียเวลา และเสียค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายรัฐ ราษฎรจึงยำเกรงหากผู้นำชุมชนเลือกใช้กฎหมายรัฐ มากกว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายในชุมชน

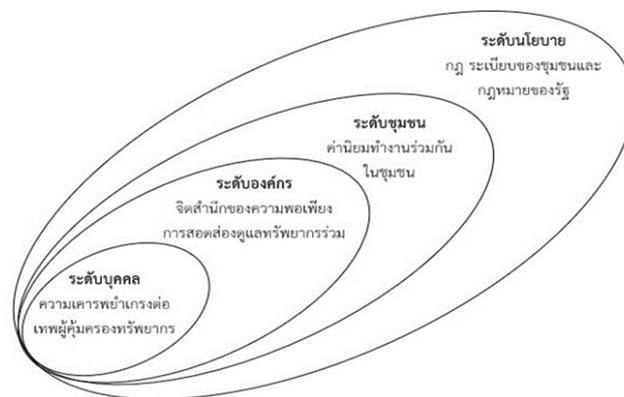
2.5 ความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชน จากการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง เกิดจากวิถีชีวิตของราษฎรที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ป่าและภูเขาสูง บรรพบุรุษต้องพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่เพื่อการดำรงชีวิต ตั้งแต่การเก็บของป่าเพื่อการบริโภค การก่อสร้างบ้านเรือน การใช้ยาสมุนไพรเพื่อรักษาโรค รวมทั้งการทำเกษตรภายใต้ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ สร้างสมภูมิปัญญาการพึ่งพิงธรรมชาติ การสร้างกฎเกณฑ์ ประเพณีเพื่อธำรงรักษาธรรมชาติ ทุกสิ่งประกอบสร้างให้เกิดภูมิปัญญาในการพึ่งพิงตนเอง นอกจากนี้ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง การนำสินค้าอุปโภคบริโภคจากภายนอกชุมชนมาจำหน่าย ทำให้การพึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชนลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของ อินทิรา ครองศิริ (2557) ที่พบว่า องค์ประกอบที่ส่งผลต่อการพึ่งพาตนเองของกลุ่มชาติพันธุ์ของ มีองค์ประกอบสำคัญคือการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ลูกหลานของตน ให้รู้ถึงประวัติความเป็นมา วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพให้กับลูกหลานมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบพึ่งพาตนเองเหมือนตนในอดีต เมื่อมีการพัฒนาจากภาครัฐไม่ว่าจะเป็น การก่อสร้างเส้นทางคมนาคมเข้าถึงชุมชน การสร้างโรงเรียนและสถานอนามัย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตจากการเกษตรเพื่อยังชีพ เป็นการเกษตรเชิงเดี่ยวเพื่อการค้า ส่งผลให้ความเป็นอยู่ของราษฎรในชุมชนดีขึ้น ความสะดวกในการคมนาคมขนส่ง ทำให้มีการนำสินค้าอุปโภคบริโภคเข้ามาจำหน่ายในชุมชน ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจที่ดี ราษฎรสามารถเลือกซื้อสินค้าที่มีคุณภาพ และสะดวกกว่าการเก็บเกี่ยวทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน การพึ่งพิงทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนจึงลดน้อยลง และเพียงพอต่อการใช้ประโยชน์กับราษฎรทั้งที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนมากกว่าเมื่อครั้งดำรงชีวิตแบบการเกษตรเพื่อยังชีพ

3. ความมีอิสระในการปฏิเสธโครงการจากภายนอกชุมชน โดยที่ชุมชนช่วยกันได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านตามประกาศกระทรวงมหาดไทย มีกำนันและผู้ใหญ่บ้าน รวมทั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน ดูแลความสงบสุขของราษฎร มีโครงการของรัฐเข้ามาพัฒนาชุมชนแต่โครงการต่าง ๆ ที่เข้ามาในชุมชนจะต้องผ่านการพิจารณาจากผู้นำชุมชน และด้วยจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่ต้องยอมรับอำนาจการตัดสินใจของผู้นำชุมชนและต้องร่วมกันดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนตามการตัดสินใจของผู้นำชุมชน หากปฏิเสธการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน บุคคลหรือครัวเรือนจะถูกลงโทษทางสังคมตามลำดับความร้ายแรงของการละเมิดนั้นดังแสดงในงานวิจัยของ อติศร ภู่อาระ (2565) ที่พบว่า ชุมชนม้งใช้วิธีการลงโทษทางสังคมต่อสมาชิก หรือครัวเรือนที่ไม่ยอมรับกฎระเบียบของชุมชน และการจัดการข้อพิพาทตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามจารีตประเพณีม้ง การลงโทษทางสังคมจะมีตั้งแต่การไม่ให้ความช่วยเหลือ ไม่เชิญ ไม่รับเชิญในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จนถึงการตัดออกจากกลุ่มเครือญาติตระกูลแซ่ ทำให้บุคคลหรือครัวเรือนนั้นถูกโดดเดี่ยวในชุมชน ใช้ชีวิตอย่างยากลำบากภายใต้สภาวะแวดล้อมของชุมชน สำหรับการตัดสินใจเลือกรับโครงการหรือปฏิเสธโครงการจากภายนอกชุมชนจะขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้นำชุมชน พิจารณาว่าโครงการที่ถูกรับเสนอนั้นส่งผลประโยชน์ต่อราษฎรในชุมชนหรือไม่ ราษฎรสามารถเข้าร่วมกิจกรรมตามโครงการโดยไม่ขัดต่อจารีตประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งหรือช่วงเวลาการจัดกิจกรรมตรงกับช่วงเวลาที่ราษฎรต้องประกอบอาชีพหลัก เช่น เป็นช่วงเวลาที่ต้องเพาะปลูก หรือเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรหรือหากการตัดสินใจรับโครงการแล้วราษฎรในชุมชนไม่ได้ประโยชน์ก็จะปฏิเสธโครงการนั้น

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

จากการศึกษาการวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาสังคม: การจัดการทรัพยากรร่วมชุมชนช่วยกันอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย สามารถสร้างแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคมของชุมชนบ้านห้วยหานอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงรายได้ 4 ระดับ ดังแสดงในแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 แสดงแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม ชุมชนห้วยหาน

1. ระดับบุคคล (individual level) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเคารพยำเกรงเทพผู้คุ้มครองทรัพยากรนั้น ด้วยการทำพิธีกรรมก่อนการเข้าใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การใช้ประโยชน์อย่างพอเพียง และการไม่ละเมิดกฎเกณฑ์การเข้าใช้ทรัพยากร
2. ระดับองค์กร (organizational) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชน จัดสำนักแห่งความพอเพียง
3. ระดับชุมชน (community) การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมของราษฎรในชุมชน ด้วยการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และความเข้มแข็งของชุมชน
4. ระดับนโยบาย (policy) การใช้กฎระเบียบของชุมชนและกฎหมายของรัฐ การกำหนดนโยบายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วม

สรุป

นิเวศวิทยาสังคมเป็นแนวคิดเพื่อการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ชุมชนและสิ่งแวดล้อม โดยเป็นการศึกษาที่มีรากฐานมาจากการใช้กระบวนการทัศน์ร่วมกันของการศึกษาด้านสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เพื่อศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทางสังคมที่มีผลต่อสิ่งแวดล้อม ให้ตอบสนองต่อการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้เป็นการนำแนวคิดนิเวศวิทยาสังคมกับการจัดการทรัพยากรร่วมอันเป็นทรัพยากรสาธารณะที่ราษฎรในชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกันภายใต้กฎระเบียบของชุมชนที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้สิทธิชุมชน และข้อตกลงร่วมกันของชุมชน เพื่อจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ หน่วยงานภาครัฐควรดำเนินการดังนี้
 - 1.1 การให้อำนาจชุมชนในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน ตามพระราชบัญญัติป่าชุมชน พ.ศ. 2562
 - 1.2 ภาครัฐควรยอมรับวิธีการจัดการป่าชุมชนตามวิธีการของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถูกถ่ายทอดเป็นภูมิปัญญาชุมชน ที่กำหนดให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้อย่างยั่งยืน
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบที่สำคัญคือการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้สิทธิชุมชนเพื่อจัดการทรัพยากรร่วม สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับราษฎรเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรในพื้นที่โดยควรให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับสภาพแวดล้อม สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการที่ดินของกลุ่มชาติพันธุ์

เอกสารอ้างอิง

- กฤติน จันทร์สนธิมา และอรทัย อินตะไชยวงศ์. (2559). การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน: ศึกษาเฉพาะกรณี ป่าชุมชน บ้านคลองห้วยหวาย อำเภอแม่เป็น จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารผู้ตรวจการแผ่นดิน*, 9(1), 58-79.
- จักรพงษ์ พวงงามชื่น และคณะ. (2556). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษา บ้านทาป่าเปา ตำบลทาปลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มจร*, 36(2), 215-234.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2561). *อำนาจไร้พรมแดน: ภาษา วาทกรรม ชีวิตประจำวันและโลกที่เปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- พงษ์สวัสดิ์ อักษรสวัสดิ์. (2558). *สิทธิชุมชนบนฐานทรัพยากรธรรมชาติ: ศึกษากรณีจังหวัดตาก* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิมพ์ประไพ สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และชัยณรงค์ เครือนวน. (2562). สิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หลักคิด และความเป็นจริงทางสังคม: กรณีศึกษาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก. *วารสารการเมือง การบริหารและกฎหมาย*, 11(3), 39-63.
- มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ). (2565). *มองมุมมืด*. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.
- วรรณธรรม กาญจนสุวรรณ. (2553). กระบวนการจัดการชุมชนเข้มแข็ง: รูปแบบ ปัจจัยและตัวชี้วัด. *วารสารรัฐประศาสนศาสตร์*, 8(2), 119-158.
- สุวัฒน์ ดวงแสนพุด. (2564). การจัดการป่าชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาป่าชุมชนภูบอบ บ้านวังน้ำมอก ตำบลพระพุทธบาท อำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 15(1), 93-107.
- อดิสร ภู่อาระ. (2565). ทูตทางสังคมกับการจัดการเครือข่ายคนชายขอบ เครือข่ายรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม ดอยยาว-ดอยผาหม่น ภูชี้ฟ้า. *วารสารมทร.อีสาน ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 9(1), 30-40.
- อดิสร ภู่อาระ และสุมาลินี สาดสำอาง. (2564). การจัดการทรัพยากรร่วม. *วารสารวิเทศศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 11(2), 93-114.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2562). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์.
- อินทิรา ครองศิริ. (2557). การศึกษาตัวแบบการจัดการชุมชนพึ่งตนเองแบบยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ของ ตำบลคลองสวนพลู อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน*, 21(2), 74-101.

- Hamzah Alghzawi and Fatima Ghanem. (2021). Social Ecological Model and Underage Drinking: A Theoretical Review and Evaluation. *Psychology*, 12(5), 817-828.
- Lee Harvey. (2022). *Social ecology in Social Research Glossary*, *Quality Research International*. Retrieved March 12, 2023. from <http://www.Quality research international.com/social research>.
- Marina Fisher-Kowalski. (2015). Social Ecology. in *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. (Second Edition). Retrieved March 12, 2023. from <http://www.science direct.com/science/article/pii/B978008970868910389>.